

HEDDA GABLER (Henrik Ibsen)

Hedda Gabler, de enigmatische hoofdpersoon van het gelijknamige toneelstuk (1890) is de dochter van een generaal. Zij voelt een grote ontevredenheid over haar leven, heeft geen doel in datzelfde leven en koestert vage ideeën over grootsheid en heldhaftigheid:

Hedda

Jeg vil ikke se på sykdom og død. La meg få være fri for alt det som stygt er.

(4. akt)

Uiteindelijk zal zij niet alleen een ander maar ook zichzelf ten gronde richten.

Hedda Gabler is niet zelf op de scène aanwezig wanneer het stuk begint, maar via een gesprek tussen de dienstbode Berte en Jørgen Tesmans tante Julle krijgen we al wel één en ander over haar te horen:

Berte

Ja, men så er der en anden ting også, frøken. Jeg er rigtig så redd for at jeg ikke skal **gjøre det til lags** for den unge fruen.

het naar de zin maken

Frøken Tesman

Nå, Herregud, – **i førstningen** kan der vel kanskje være et eller annet sånt –

in het begin

Berte

For hun er visst svært fin på det.

Frøken Tesman

Det kan du vel tenke. General Gablers datter. Slik som hun var vant til å ha det, mens generalen levde. Kan du minnes, når hun red med sin far ut over veien? I den lange sorte **kledeskjolen**? Og med fjær på hatten?

geklede jas

Berte

Jo-jo, – det skulle jeg menel! – Men **nei så min santen** om jeg tenkte at der skulle bli et par av henne og **kandidaten** den gang.

milde vloek

d.w.z. Jørgen Tesman

(1. akt)

Jørgen Tesman is Hedda Gablers echtgenoot. Ze zijn net van een lange huwelijksreis (die voor Tesman eigenlijk meer een studiereis was) thuisgekomen. Jørgen is het type van de kamergeleerde die weinig voeling met de alledaagse werkelijkheid heeft. Illustratief hiervoor is het onderwerp van de studie die hij wil schrijven:

Tesman

Den kommer til å handle om den brabantse **husflid** i middelalderen.

huisvlijt

Frøken Tesman

Nei, tenk, -- at du kan skrive om sånt noe også!

(1. akt)

Wanneer Hedda voor de eerste keer verschijnt wordt ze door Ibsen als volgt beschreven:

Hun er en dame på 29 år. Ansikt og **skikkelse** edelt og fornemt formet. Hudfarven er av en matt blekhet. Øynene er stålgrå og uttrykker en kold, klar ro. Håret er **smukt**¹ mellebrunt, men ikke synderlig **fyldig**². Hun er kledt i en smakfull, noe løst sittende formiddagsdrakt.
(1. akt)

gestalte
¹ mooi; ² weelderig

De laatste woorden suggereren dat Hedda Gabler zwanger is. Ook tante Julle denkt duidelijk in die richting, maar de echte betekenis van wat ze zegt gaat helemaal aan Jørgen Tesman voorbij:

Tesman

Det er bare det jeg ikke kan forstå hva vi skal gjøre med de to tomme værelene som ligger immellem **bakstuen** der og Heddas sivekammer.

Frøken Tesman (*småler*)

Å, min kjære Jørgen, dem kan der nok bli bruk for – sånn med tiden.

Tesman

Ja, det har du sannelig rett i, tante Julle! For **efterhånden** som jeg **forøker** min boksamling, så --. Hva?

Frøken Tesman

Nettopp, min kjære gutt. Det var boksamlingen jeg tenkte på.

(1. akt)

de achterkamer

gaandeweg
vergroot

Tesman heeft de lichamelijke verandering van zijn vrouw wel opgemerkt, maar heeft daar verder geen gedachten bij:

Tesman

Ja, men har du lagt merkte til hvor **fyldig**¹ og **frodig**² hun er blitt? Hvor svært hun **har lagt på seg**?

(1. akt)

¹ weelderig; ² welig
aangekomen is

Hedda's reactie daarentegen geeft duidelijk aan wat ze van haar aanstaande moederschap vindt:

Hedda (*går innover gulvet*)

Å, **la det være** –

(1. akt)

zwijg daar toch over

Tesman

Nei men, Hedda, -- det er jo tante Julles hatt!

Hedda

Så?

Frøken Tesman (*tar hatten*)

Ja, **så menn** er det min. Og gammel er den nu forresten ikke, lille fru Hedda.

Hedda

Jeg så virkelig ikke så nøye på den, frøken Tesman.
(1. akt)

inderdaad

Waarom is Hedda eigenlijk met Tesman getrouwd? In een onthullend gesprek met rechter Brack, een vriend van het paar (die trouwens een oogje op haar heeft) zegt ze later over Tesman:

Hedda

For han synes nu, det er det deiligste han vet å gå og **rote** i boksamlingene. Og få sitte og skrive av gamle **pergamentblad**, -- eller hva det nu er for noe.

Brack (*litt ondsksfullt*)

Nå, det er jo hans **kall** her i verden. For en del da.

Hedda

Ja, det er jo det. Og da kan en **saktens** --. Men jeg! Å nei, kjære **assessor**¹, -- jeg har hatt det **gruelig**² kjedelig.

Brack (*deltagende*)

Sier De virkelig det? **For ramme alvor?**

Hedda

Ja, De kan da vel selv tenke Dem -! Sånn i et helt halvt år aldri å treffe på et menneske som kjenner en smule til vår **krets**. Og som en kan tale med om våre egne saker.

Brack

Nei-nei, - det ville jeg også føle som et **savn**.

Hedda

Og så det som er det aller **u-utholdeligste** --

Brack

Nå?

Hedda

-- evig og alltid å skulle være sammen med -- med én og den samme --

Brack (*nikker bifallende*)

Både sent og tidlig, -- ja. Tenk, -- til alle mulige tider.

Hedda

Jeg sa: evig og alltid.

Brack

La gå. Men med vår **skikkelige** Tesman synes jeg jo rigtignok, at man måtte kunne --

Hedda

rommelen

perkamenten papieren

roeping

wel

¹ rechter; ² vreselijk

in volle ernst

kring

gemis

onuitstaanbaarste

voortreffelijke

Tesman er -- et fagmenneske , kjære.	vakspecialist
<u>Brack</u>	
Unektelig.	ongetwijfeld
<u>Hedda</u>	
Og fagmennesker er slett ikke morsomme å reise sammen med. Ikke i lengden i alle fall.	op den duur
<u>Brack</u>	
Ikke engang -- det fagmenneske man <u>elsker</u> ?	
<u>Hedda</u>	
Uh, - bruk da ikke det klissete ord!	kleffe
<u>Brack</u> (<i>stussende</i>)	verbaasd
Hva nu, fru Hedda!	
<u>Hedda</u> (<i>halvt leende, halvt ergerlig</i>)	geërgerd
Ja, De skulle bare prøve det, De! Å høre tale om kulturhistorie både sent og tidlig --	
<u>Brack</u>	
Evig og alltid -	
<u>Hedda</u>	
Ja-ja-ja! Og så dette her om husfliden i middelalderen --!	
Det er nu det aller gresseligste !	gruwelijkste
<u>Brack</u> (<i>ser forskende hen på henne</i>)	onderzoekend
Men, si meg, -- hvorledes skal jeg da egentlig forstå at -?	
Hm -	
<u>Hedda</u>	
At der ble et par av meg og Jørgen Tesman, mener De?	
<u>Brack</u>	
Nå ja, la oss uttrykke det så.	
<u>Hedda</u>	
Herregud, synes De da, det er så underlig?	
<u>Brack</u>	
Både ja og nei, -- fru Hedda.	
<u>Hedda</u>	
Jeg hadde virkelig danset meg trett, kjære assessor. Min tid var omme - (<i>farer lett sammen</i>) Uh nei, -- det vil jeg da ikke si allikevel. Ikke tenke det heller!	huivert
<u>Brack</u>	
Det har De da tilforlatelig heller ingen grunn til.	stellig
<u>Hedda</u>	
Åh, -- grunn -. (<i>ser liksom speidende på ham.</i>) Og Jørgen Tesman, -- han må jo dog sies å være et korrekt menneske i alle måter .	onderzoekend
<u>Brack</u>	
Både korrekt og solid. Gud bevares.	in alle opzichten
<u>Hedda</u>	
Og noe egentlig løyerlig kan jeg ikke finne der er ved ham. -- Finner De det?	godallemachtig
<u>Brack</u>	ridicuul

Løyerlig? Ne-i, -- det vil jeg just ikke si -

Hedda

Nå. Men så er han da en svært flittig samler ialfall! -- Det kan så men godt være at han bringer det vidt med tiden allikevel.

Brack (*ser noe **uviss** på henne*)

Jeg trodde De mente liksom alle de andre, at der ville bli en særdeles **fremragende** mann av ham.

Hedda (*med et trett uttrykk*)

Ja, jeg gjorde det. -- Og da han så gikk der og endelig **med vold og makt**¹ ville få lov til å **forsørge**² meg --. Jeg vet ikke hvorfor jeg ikke skulle **ta imot**³ det?

Brack

Nei-nei. Fra den side **betraktet** --

Hedda

Det var så men mer enn mine andre **oppvartende** venner var villige til, kjære assessor.
(2. akt)

onzeker

voortreffelijk

¹ med alle geweld; ² onderhouden; ³ aanvaarden

beschouwd

het hof makende

Later voegt ze daar nog aan toe:

Å kjære assessor, -- De kan ikke forestille Dem hvor **gyselig** jeg vil komme til å kjede meg her ute.

[...] Mang en gang synes jeg at jeg bare har anlegg til en eneste ting i verden.

Brack (*går nærmere*)

Og va er som det, om jeg tør spørre?

Hedda (*står og ser ut*)

Til å **kjede live av meg**.

(2. akt)

verschrikkelijk

me dood vervelen

In het eerste bedrijf is er een korte passage die nu plots erg veelbetekend wordt: wanner ze naar de tuin aan het kijken is zegt Hedda:

Hedda

Jeg står bare og ser på løvet. Det er så gult. Og så **vissent**.

(1. akt)

verwelkt, flets

Het woord "løv" zal later nog verschillende keren opduiken wanner ze aan het woord is.

Dat Tesman niet zo rijk is als ze ingecalculeerd had (nu blijkt dat het mogelijk is dat hij een professoraat zal mislopen) maakt de zaak er voor haar natuurlijk niet beter op:

Hedda (*reiser seg utålmodig*)

Ja, der har vi det! Det er diss **tarvelige** vilkår jeg er kommet inn o -- [...] Det er dem som gjør livet så

armoedige

ynkelig! Så rent ut latterlig!
(2. akt)

armzalig

In de gesprekken die gevoerd worden duikt een aantal keer de naam van Eilert Løvborg op: een studiegenoot van Tesman (en zo blijkt, ook een oude kennis van Hedda Gabler), die later aan de drank en daardoor aan lagerwal geraakt is. Nu blijkt hij weer op het rechte pad en heeft hij net een boek gepubliceerd dat veel bewondering gewekt heeft. Hij werkt nu aan een nieuw boek dat nog veel meer opzien zou kunnen baren. Tekenend is het verschil qua thematiek: Tesman wil een boek over de middeleeuwse huisvlucht schrijven, het nieuwe boek van Løvberg zal over de toekomst gaan:

Tesman

Merkverdig! Slikt noe kunne det aldri falle meg inn å skrive om.
(2. akt)

Veel van zijn wederopstanding heeft Løvberg aan Thea Elvsted te danken. Niet zonder belang is dat we al gezien hebben dat Hedda Gablers haar "smukt mellebrunt, men ikke synderlig fyldig"; Thea Elvsteds daarentegen is

påfallende lyst, nesten hvitgult, og usedvanlig rikt og bølgende.
(1. akt)

iets wat de trotse generaaldochter vroeger al op de zenuwen werkte. Zij en Thea Elvsted zijn immers "oude bekenden", en de laatste heeft duidelijk geen al te beste herinneringen aan de eerste:

Hedda

Herregud, vi gikk jo i instituttet sammen.

Fru Elvsted

Ja, men De satt en klasse over meg. Å, hvor gruelig redd jeg var for Dem den gang!

Hedda

Var De redd for meg?

Fru Elvsted

Ja. Så gruelig redd. For når vi møttes på trappene, så brukte De alltid å **ruske** meg i hårene.

Hedda

Nei, gjorde jeg *det*?

Fru Elvsted

Ja, og en gang sa De at De ville **svi** det av meg.
(1. akt)

in de war brengen

afbranden

Zowel Thea Elvsted als Tesmans tante Julie hebben een doel in het leven. Julie zorgt al heel lang voor haar erg zieke zus Rina; Thea heeft na een vreugdeloos huwelijk van het

"inspireren" van Løvberg haar missie gemaakt. Een missie -- dat is net wat Hedda Gabler mist: we hebben al gezien dat haar aanstaande moederschap haar alleen met ontevredenheid vervult.

Uit het bezoek dat Thea Elvsted aan de Tesmans brengt blijkt duidelijk dat ze erg bezorgd is dat Løvberg nu hij in de stad is weer in zijn oude slechte gewoontes zal vervallen en zijn alcoholverslaving weer de kop zal opsteken.

Løvberg heeft vroeger een relatie met Hedda Gabler gehad die ermee eindigde dat ze hem met een pistool bedreigde. Dat Thea nu een relatie met hem heeft en zij (zoals ze zelf zegt)

liksom et slags macht over ham
(1. akt)

kreeg, bevalt Hedda helemaal niet, en wanneer Løvberg op bezoek komt ziet ze haar kans schoon en vertelt hem dat Fru Elvsted zich zorgen over hem maakt. Løvberg, die eerst gezegd heeft dat hij niet met Tesman mee naar Bracks drinkgelag gaat, reageert erg geprikkeld en ontgoocheld omdat ze hem niet vertrouwt:

Hedda (*smiler og nikker bifallende til Løvborg*)

Altså riktig **grunnmuret**¹. **Prinsippfast**² for alle tider³.

Se, det er som en mann skal være! (*vender seg til fru Elvsted og klapper henne*) Nå, var det ikke det jeg sa da du kom så rent **forstyrret** her inn i morges --

Løvborg (*stussende*)

Forstyrret!

Fru Elvsted (**i skrekk**)

Hedda, -- Hedda da --!

Hedda

Ser du nu bare selv! Det er jo slett ikke nødvendig at du går her i denne dødelige angst -- (*avbrytende*) Så! Nu kan vi alle tre være livlige!

Løvborg (**er fart sammen**)

Ah, -- hva er dette her for noe, fru Tesman!

Fru Elvsted

Å gud, å gud, Hedda! Hva er det du sier! Hva er det du gjør!

Hedda

Vær bare stille! Den **ekle**¹ assessoren sitter og **holder øye med deg**².

Løvborg

I dødsangst altså. **For min skyld**.

Fru Elvsted (*sakte, jamrende*)

Å Hedda, nu har du da gjort meg så rent ulykkelig!

Løvborg (*ser en stund **ufravendt** på henne. Hans ansikt er fortrukket*)

¹ beginselvast; ² principiell

³ te allen tijde

streelt

van streek

angstig

geschrokken

¹ akelige

² houdt je in het oog

mijnentwege

strak

verwongen

Det var altså kameratens **freidige** tro på meg.

Fru Elvsted (*bønnlig*)

Å kjæreste venn, -- du må da først høre --!

Løvborg (*tar det ene fylte punsjeglass, løfter det og sier sakte med bes stemme*)

Din skål, Thea!

(*Han tømmer glasset, setter det fra seg og tar det annet*)

Fru Elvsted (*sakte*)

Å Hedda, Hedda, -- at du kunne ville dette her!

Hedda

Ville! jeg? Er du gal?

Løvborg

Og en skål for Dem også, fru Tesman. Takk for sannheten. **Den¹ leve²!**

(*Han drikker ut og vil fylle glasset på ny*)

(2. akt)

onwankelbare
smekend

proost

¹ d.w.z. de waarheid; ² conjunctief

Løvberg besluit toch mee te gaan naar het partijtje van rechter Brack. Hij belooft wel om 10 uur weer te keren om Fru Elvsted naar huis te begeleiden.

In het gesprek tussen Fru Elvsted en Hedda Gabler dat daarop volgt, zegt die laatste waar het haar om te doen is:

Jeg vil for en eneste gang i mitt liv ha makt over en **menneskeskjebne**.

Fru Elvsted

Har du da ikke det?

Hedda

Har det ikke – og har aldri hatt det.

Fru Elvsted

Men over din manns da?

Hedda

Jo, det var rigtignok **møyen** verd. Å, dersom du kunne forstå hvor fattig jeg er. Og du skal ha lov til å være så rik!

(*slår armene lidenskapelig om henne*) Jeg tror, jeg svier håret av deg allikevel.

(2. akt)

mensenlot

de moeite

gepassioneerd

Later weerklinkt een echo hiervan wanneer Hedda Gabler het over Thea Elvsteds relatie met Løvberg heeft:

Den **søte¹** lille **tosse** har hatt sine fingre i et menneskeskjebne.

(3. akt)

¹ schattige; ² domme gansje

Natuurlijk keert Løvberg niet terug: hij raakt straalbezopen, verliest onderweg het manuscript van zijn nieuw boek en krijgt daarna herrie met de politie wanneer hij kabaal

schopt in het huis van Frøken Diana, een vrouw van lichtere zeden, die hij ervan verdenkt zijn manuscript gestolen te hebben.

Gelukkig (zo lijkt het op het eerste gezicht althans) heeft Tesman het manuscript gevonden. Hij brengt het de volgende morgen naar huis met de bedoeling het later aan Løvborg terug te bezorgen, maar vertrouwt het nu tijdelijk aan Hedda toe. Zelf moet hij dan dringend weg: zijn tante Dina ligt op sterven. Wanneer kort daarna Løvberg aanbelt vertelt Hedda hem niet dat ze zijn manuscript heeft en bezegelt daarmee diens lot. In een sleutelpassage geeft ze hem één van de twee pistolen die ze van haar vader geërfd heeft (en waarmee ze hem vroeger al eens bedreigd heeft):

Løvborg

Thea sa at **det jeg hadde gjort**, det stod for henne som et barnemord.

Hedda

Ja, så sa hun.

Løvborg

Men det å drepe sitt barn, -- det er ikke det verste en far kan gjøre imot det.

Hedda

Det ikke det verste?

Løvborg

Nei. Det var det verste, jeg ville **skåne** Thea **for** å høre.

Hedda

Og hva er så dette verste?

Løvborg

Sett nu, Hedda, at en mann, -- sånn **henad** morgensstunden, -- efter en **forvillet**¹, **gjennemsviret**² natt kom hjem til sitt barns mor og sa: hør du, -- jeg har vært der og der. På de og de steder. Og jeg har hatt vårt barn med meg. På de og de steder. Barnet er kommet vekk for meg. Rent vekk. **Pokker** vet, hva hender det er falt i. Hvem der har hatt sine fingrer i det.

Hedda

Ah, -- men **til syvende og sist**, så -- så var da dette her bare en bok --

Løvborg

Theas rene sjel var i den bok.

Hedda

Ja, jeg forstår det.

Løvborg

Og så forstår De vel også at mellem henne og meg er der ikke fremtid foran.

Hedda

Og hva vei vil De så gå?

Løvborg

Ingen. Bare se til å **få ende på** det alt sammen. Jo før jo

bij heeft haar wijsgemaakt dat hij het manuscript in stukken heeft gescheurd en daarna weggegooid

besparen

tegen
¹ wilde; ² zuip-

"de duivel"

uiteindelijk

een einde maken aan

heller.

Hedda *(et skritt nærmere)*

Eilert Løvborg, -- hør nu her --. Kunne De ikke se til at -- at det skjedde i skjønnhet?

Løvborg

I skjønnhet? *(smiler)* Med **vinløv** i håret, som De før i tiden tenkte Dem -

Hedda

Å nei. Vinløvet, -- det tror jeg ikke lenger på. Men i skjønnhet allikevel! For én gangs skyld! -- Farvel! De skal gå nu. Og ikke komme her oftere.

Løvborg

Farvel, frue. Og hils Jørgen Tesman fra meg. *(han vil gå)*

Hedda

Nei vent! En erindring fra meg skal De da ta med Dem.

(hun går hen til skrivebordet og åpner skuffen og pistolkassen.

Kommer så hen igjen til Løvborg med en av pistolene)

Løvborg *(ser på hende)*

Den der? Er det erindringen?

Hedda *(nikker langsomt)*

Kan De kjenne den igjen? Den har engang vært løftet imot Dem.

Løvborg

De skulde ha brukt den den gang.

Hedda

Se der! Bruk De den nu.

Løvborg *(stikker pistolen i brystlommen)*

Takk!

Hedda

Og så i skjønnhet, Eilert Løvborg. Lov meg bare det!

Løvborg

Farvel, Hedda Gabler. *(han går ut gjennom forstuedøren.)*

*(Hedda lytter en stund ved døren. Derpå går hun hen til skrivebordet og tar pakken med manuskriptet frem, kikker litt inn i omslaget, drar noe av bladene halvt ut og ser på dem. Så går hun med det hele hen og setter seg i lenestolen ved ovnen. Pakken har hun på **skjødet**. Litt efter åpner hun ovnsdøren og derefter også pakken)*

Hedda *(kaster et av **heftene** inn i ilden og hvisker hen for seg)*

Nu brenner jeg ditt barn, Thea! -- Du med **krushåret**!

(kaster et par hefter til i ovnen.) Ditt og Eilert Løvborgs barn. *(kaster det øvrige inn)* Nu brenner, -- nu brenner jeg barnet.

(3. akt)

wijnranken

de schoot

de bundeltjes
het krulhaar

Wanneer Hedda Gabler de volgende dag hoort dat Løvberg door een pistoolschot om het leven gekomen is, geeft haar dat een kick:

Jeg vet bare at Eilert Løvborg har hatt mot til å leve livet **etter sitt eget sinn**. Og så nu – det store! Det som der er skjønnhet over. Det at han hadde kraft og vilje til å bryte opp fra **livsgildet** – så tidlig.
(4. akt)

op zijn manier

"het feest van het leven"

De ontzuuchtering laat echter niet lang op zich wachten. Brack vertelt haar dat Løvbergs dood allesbehalve glorieus was: hij vond de dood in het boudoir van Frøken Diana, waar hij weer over zijn manuscript kwam zeuren. En het is niet eens zeker is dat het zelfmoord is: hij werd in de onderbuik (!) geschoten. En er is meer:

Brack

Jeg så den pistol Løvborg hadde hatt på seg. Og jeg kjente den straks igjen fra igår. Og fra før av også.

Hedda

Har De den kanskje?

Brack

Nei, politiet har den.

Hedda

Hva vil politiet gjøre med pistolen?

Brack

Se til å komme **på spor etter** eieren.

Hedda

Tror De at det kan oppdages?

Brack (*bøyer seg ned over henne og hvisker*):

Nei, Hedda Gabler, -- ikke så lenge jeg **tier**.

Hedda (*ser sky på ham*)

Og hvis De ikke tier, -- hva så?

Brack (*trekker på skuldrene*)

Der er jo alltid den utvei at pistolen er stjålet.

Hedda (*fast*)

Heller dø!

Brack (*smiler*)

Slikt noe sier man. Men man gjør det ikke.

Hedda (*uten å svare*)

Og når så pistolen altså ikke er stjålet. Og eieren oppdages. Hva kommer så?

Brack

Ja, Hedda, - så kommer skandalen.

Hedda

Skandalen!

Brack

Skandalen, ja, - som De har slik dødelig skrekk for. De må naturligvis **inn for retten**. Både De og frøken Diana.

op het spoor van

zwijg

voor de rechtbank

Hun må jo forklare hvorledes det henger sammen. Om det er et **vådeskudd** eller et drap. Har han villet trekke pistolen opp av lommen for å **true** henne? Og så er skuddet gått av? Eller har hun revet ham pistolen ut av hånden, skutt ham, og stukket pistolen ned i lommen igjen? Det kunne nok ligne henne. For hun er et **håndfast**¹ **pikebarn**², **den samme**³ frøken Diana.

Hedda

Men alt dette **motbydelige**¹ **kommer jo ikke meg ved**².

Brack

Nei. Men De må svare på det spørsmål: hvorfor ga De Eilert Løvborg pistolen? Og hvilke **slutninger** vil man **utdra**¹ av den **kjensgerning**² at De ga ham den?

Hedda (*senker hodet*)

Det er sant. Det har jeg ikke tenkt på.

Brack

Nå, heldigvis er der ingen fare, så lenge jeg tier.

Hedda (*ser op på ham*)

Jeg er altså i Deres makt, assessor. De har **hals og hånd** over meg fra nu av.

(4. akt)

verschijnen
per ongeluk afgevuurd schot
bedreigen

¹ stevig gebouwd; ² "meisje";
³ "die"

¹ walgelijke; ² heb ik niets
mee te maken

conclusies
¹ trekken; ² feit

volledige controle

Hedda's ontgoocheling is bijzonder groot:

Å det latterlige og det lave, det legger seg som en **forbannelse** over alt det jeg bare rører ved.

(4. akt)

vloek

En er is nog meer: Thea Elvsted blijkt nog een kladversie van Eilerts nieuwe boek te bezitten en samen met Tesman zal ze proberen het te reconstrueren. In al zijn naïeviteit benadrukt Tesman daarbij nog eens Hedda Gablers "nutteloosheid" wanneer die een cynische opmerking maakt:

Hedda (*undertrykker et uvilkaarlig smil og efterligner Tesmans tonefall*)

Nå? Lykkes det så, Jørgen? Hva?

Tesman

Vårherre vet, du. Det blir ialfall hele måneders arbeide, dette her.

Hedda (*som før*)

Nei tenk det! (*farer lett med hendene gjennom Fru Elvsteds hår.*)

Er ikke det underlig for deg, Thea? Nu sitter du her sammen med Tesman, -- liksom du før satt med Eilert Løvborg.

Fru Elvsted

Å Gud, hvis jeg bare kunne **beåde** din mann også.

bootst ... na
manier van spreken

dat mag God weten

gaat

inspireren

Hedda

Å, det kommer nok -- med tiden.

Tesman

Ja, vet du hva, Hedda, -- jeg synes virkelig, jeg begynner å **fornemme** noe sånt. Men sett så du deg hen til assessoren igjen.

voelen

Hedda

Er der ingenting, **I** to kan bruke meg til her?

jullie

Tesman

Nei, ingen verdens ting. (*vender hodet*) Herefter får så menn De være så snill å holde Hedda med selskap, kjære assessor!

Brack (*med et øyekast til Hedda*)

Skal være meg en **overmåte**¹ stor **fornøyelse**².

blik

¹ bijzonder; ² genoeg

(4. akt)

Voor de trotse generaalsdochter Hedda Gabler rest er maar één uitweg uit de schande en de afhankelijkheid en daarvoor gebruikt ze het tweede pistool dat ze van haar vader geërfd heeft...

Over Hedda Gabler

* de rol van Hedda Gabler werd door heel wat bekende actrices vertolkt. Een paar voorbeelden:

Elizabeth Robins als Hedda Gabler (1891)

Alla Nazimova als Hedda Gabler (1907)

Peggy Ashcroft als Hedda Gabler in 1954

Ingrid Bergman als Hedda Gabler in de filmversie van 1963

Isabelle Huppert als Hedda Gabler (2005)

Kate Blanchett als Hedda Gabler (2006)

* Foto's van een heel recente opvoering (januari 2012) door het Zweedse Dramaten (Stockholm) in een regie van Eva Dahlman:

affiche

Hedda Gabler

tante Julle

Jørgen Tesman en Hedda Gabler

Eilert Løvborg en Hedda Gabler

Assessor Brack

Hedda Gabler, Eilert Løvborg en Thea Elvsted

* en storstilet, rigt udrustet Kvindeskikkelse, der dels paa Grund af Forholdenes Ugunst, dels paa Grund af egen Skyld er forkrøblet i sin Udvikling, forvoxet i sin Stræben og forhærdet i sin Vilje - en tragisk Personlighed, der udbreder Død og Tilintetgjørelse omkring sig, fordi det ædleste i hendes Natur dræbes og tilintetgjøres, uden at hun ejer hverken den Resignationens Styrke eller den Selvopgivelsens Svaghed, der vilde bringe hende til at leve videre paa Stumperne.

(recensie (1891) van Henrik Jæger n.a.v. de publicatie van Hedda Gabler)

[een stijlvolle, erg begaafde vrouwenfiguur, die deels door ongunstige omstandigheden, deels door haar eigen schuld geremd werd in haar ontwikkeling, in haar streven misvormd en in haar wilskracht verhard -- een tragische persoonlijkheid, die dood en vernietiging om zich heen spreidt, want het edelste in haar natuur wordt gedood en vernietigd zonder dat ze de kracht van de berusting of de zwakheid van de zelfverloochening bezit die ervoor zouden kunnen zorgen dat de schade beperkt wordt.]

* Ibsen har sagt om Hedda Gabler at det er mangelen på et mål i livet som plager hende. (Ordinellom)

[Ibsen heeft over H.G. gezegd dat het het ontbreken van een doel in haar leven is dat haar kwelt]

* En norsk forsker har nå lansert sin teori om at modellen for Henrik Ibsens skuespill "Hedda Gabler" var en høyst bemerkelsesverdig russisk adelsdame. Håvard Nilsen forteller til Aftenposten at han snakket om "How Ibsen found his Hedda Gabler" på den 10. International Ibsen Conference på Long Island University i New York. Det var den danske litteraturkritikeren Georg Brandes som satte Ibsen på sporet av generaldatteren Lou Andreas-Salome. Hun hadde introdusert Brandes til den tyske filosofen Nietzsche som skal ha vært forelsket i henne og visstnok også fridde til henne. Det blir sagt at hun var modell for Nietzsches Zarathustra. Hun giftet seg i stedet med en stillferdig akademiker som het Friedrich Carl Andreas.

Lou var stadig omsvermet -- lyrikeren Rainer Maria Rilke skal ha vært hennes elsker, og blant hennes venner var Sigmund Freud, August Strindberg, Knut Hamsun og Arne Garborg.

Håvard Nilsen mener at Ibsen kan ha blitt interessert i damen fordi hun holdt på med en studie av kvinneskikkelsene i hans skuespill. Nilsen synes at parallellene til Lou Andreas-Salome er så mange at Hedda Gabler er som et rent portrett av henne.

(The Norseman)

[Een Noorse wetenschapper heeft nu zijn theorie gelanceerd dat het model voor Henrik Ibsens toneelstuk "Hedda Gabler" een heel opmerkelijke Russische adellijke dame was. Håvard Nilsen vertelt aan Aftenposten dat hij over "Hoe Ibsen zijn Hedda Gabler vond" gesproken heeft op de tiende International Ibsen Conference in de Long Island University in New York.

Het was de Deense literaire criticus Georg Brandes die Ibsen op het spoor bracht van generaalsdochter Lou Andreas-Salome. Ze had Brandes geïntroduceerd bij de Duitse filosoof Nietzsche die verliefd op haar geweest zou zijn en haar waarschijnlijk ook ten huwelijk vroeg. Er wordt beweerd dat ze model stond voor Nietzsches Zarathustra. Ze trouwde echter met de rustige academicus Friedrich Carl Andreas.

Lou had een hele reeks aanbidders – de dichter Rainer Maria Rilke zou haar minnaar geweest zijn, en onder haar vrienden waren Sigmund Freud, August Strindberg, Knut Hamsun en Arne Garborg.

Håvard Nilsen denkt dat Ibsen misschien in de dame geïnteresseerd raakte omdat ze een studie over de vrouwenfiguren in zijn toneelstukken aan het schrijven was. Nilsen is van mening dat de parallellen met Lou Andreas-Salome zo opvallend zijn dat Hedda Gabler gerust een portret van haar genoemd kan worden.]

* Lou Andreas-Salome tekende in haar boek (in het Noors door Hulda Garborg vertaald als "Henrik Ibsens Kvindeskikkelser" (1893)) overigens een behoorlijk negatief portret van de *figuur* (niet van het *stuk*) Hedda Gabler. Enkele fragmenten:

Den gjennemgaaende Splid mellem Villen og Kunnen, mellom det, som Menneskene drømmer og tilstræber, og det, som de faktisk udretter og er, -- denne Ironi [...] skjærpes til det yderste

[...]

Det ligner en glubende Ulv, der for altid er voxet ind i en Faarepels og saaledes har mistet sin Rovdyrkraft og kun beholdt Rovdyrsjælen. Dømt til det tammeste og almindeligste Liv, vogter en saadan Natur sig ængstelig for ethvert Vovestykke, leger kun i afmæktig Ærgrelse med sin egen Frihedstrang, sin egen Vildhed, som en frygtsom Haand leger med Vaaben. Det gives intet Maal for hende, og hun vilde heller ikke vide at træffe det; saa maa hun lade seg nøie med Legetøier, der idetmindste hjælper hende ud over den fuldstændige Uvirksomheds Lede.

[...]

Hedda er ikke umoden, men allerede fordærvet, en fortidlig Høst, vissen før den har sat Frugt, -- en Tilbagevenden til Barnets snevre Synskreds og til dets legende Egoisme

[...]

Hvad andet skulde der vel komme ud af en Natur som Hedda end en af Kjedsomhed hidset Ondskab

[...]

Men kun høist sjelden slaar hendes Ondskab ud i Handling; thi kun naar det kan ske paa den ufarligste Maade, kun naar hun, staaende overfor en Værgeløs, intent har at frygte, gir hun efter.

[...]

I sin Faders, gamle General Gablers Hus har hun havt Anledning til at øve seg i ydre beherskelse. Den "gode Tone" og den ydre Anstand indtager her omtrent samme Plads som i Andres Opdragelse bindende Pligt og gammeldags Moralstrengthed.

[...]

Hedda er den eneste af Ibsens Kvindeskikkelser, hvis Liv ikke indeholder nogen kamp eller Forvandling til noget nytt

[...]

hendes Gru er Angsten for at lide Skade paa sit selskabelige Rykte.

[...]

Hedda kan ikke modstaa Trangen til at behandle Manuskriptet, som hun saa gjerne vilde have behandle Theas Haar; hun brænder det. Har hun end selv ingen Nytte af det, er det hende ikke engang Middel til et eller andet Maal, saa ligger der dog en Tilfredsstillelse i at ødelegge, hvor man ikke kan skabe, saa at andre ogsaa maa føle det Øde og den Haabløshed, som Dag og Natt plager hende selv.

[...]

De to ved Bordet hører pludselig en vild Dansemelodi fra Sideværelse, -- lik en Mislyd, der afbryder deres besjælede Alvor. Kun en kort Afbrydelse, saa er det forbi. Ingen tænker paa, at i disse frivole Toner alt det er sammenfattet,, hvori Heddas tomme Tilværelse ytrede sig, -- forbigjøglende Skin, der intet Spor efterlader.

[De veel voorkomende disharmonie tussen willen en kunnen, tussen datgene waarover mensen dromen en wat ze zich tot doel stellen, en datgene wat ze doen en zijn – die ironie wordt tot het uiterste gedreven. [...] Het lijkt een meedogenloze wolf, die voor altijd vastgegroeid is in een schapenvacht en op die manier de kracht (maar niet de ziel) van het roofdier verloren heeft – veroordeeld tot het tamste en gewoonste leven, hoedt een dergelijke natuur zich voor gelijk welke gevaarlijke onderneming, speelt alleen in onmachtige ergernis met zijn eigen vrijheidsdrang, zijn eigen wildheid, zoals een angstige hand met een wapen speelt. Ze heeft geen doel, en zou het ook niet weten te bereiken; en dan moet ze zich tevredenstellen met speeltjes, die haar tenminste over haar aversie voor een volkomen passiviteit heen helpen. [...] Hedda is niet onrijp, maar al verdorven, een te vroeg gekomen herfst, verwelkt voor hij vruchten voortgebracht heeft – een terugkeer naar het beperkte gezichtsveld en het splend egoïsme van het kind [...] Wat anders kan er voortkomen uit een natuur zoals die van Hedda dan een door verveling opgehitste slechtheid [...] Maar slechts heel zelden resulteert haar slechtheid in actie; alleen wanneer er geen gevaar dreigt, wanneer ze geconfronteerd wordt met iemand die weerloos is en ze dus niets te vrezen heeft gaat ze daartoe over. [...] In het huis van haar vader, de oude generaal Gabler, heeft ze zich kunnen oefenen in uiterlijke zelfbeheersing. "Goede toon" en uiterlijk fatsoen nemen daar ongeveer de plaats in van bindende plicht en ouderwetse morele strengheid in de opvoeding van anderen. [...] Van Ibsens vrouwenfiguren is Hedda de enige, van wie het leven geen strijd of metamorfose inhoudt. [...] haar gruwel is de angst dat haar sociale reputatie schade zal lijden [...] Hedda kan niet weerstaan aan de drang om met het manuscript te doen wat ze zo graag met Thea's haar had gedaan: ze verbrandt het. Zelf haalt ze daar geen voordeel uit, het is zelfs geen middel om een of ander doel te bereiken, maar toch zit er genoegdoening in het vernietigen waar men niet creëren kan, zodat ook anderen de dorheid en de hopeloosheid voelen die haar dag en nacht plaagt. [...] De twee aan de tafel horen plots een wilde dansmelodie in de kamer ernaast – een wanklank, die hun bezielde ernst onderbreekt. een korte onderbreking maar, ze is zo voorbij.

Niemand ziet in dat in die frivole klanken alles samengevat zit waarin Hedda's lege bestaan zich uitte – een voorstelling die zo voorbij is, en geen sporen achterlaat.

* Voor regisseur Karst Woudstra was een van de uitgangspunten voor het repetitieproces een ongewone interpretatie van dit stuk, dat hij niet ziet als realistisch of symbolisch maar als een allegorie. In 1873 schreef Ibsen *De keizer en de Galileër*, een historisch drama over de Romeinse keizer Julianus de Apostaat. Hij beschouwde het als zijn hoofdwerk, dat zijn belangrijkste ideeën bevatte. Net als Julianus trachtte Ibsen in die theorieën kristendom en heidendom te verzoenen. Hij baseerde zich daarvoor op de traditie van een Kristus als wereldveroveraar en verdeler van alle onrecht en op de wrede sagen uit het middeleeuwse Noorwegen. De combinatie moest leiden tot het *Derde Rijk*, een term die door Ibsen werd uitgevonden.

Als je die gedachtengang doortrekt naar *Hedda Gabler*, stuit je volgens Woudstra op merkwaardige overeenkomsten. De naam van Tesmans tante, die meteen aan het begin van het stuk optreedt, is Juliana, te vergelijken met keizer Julianus. En Ibsen suggereert dat zij haar best deed om Hedda en Tesman samen te brengen. Als je dan de namen Hedda en Tesman semantisch ontleedt, verwijst Hedda naar een Noorse sage en betekent de naam ook "voorgevel". Ibsen bedoelde mogelijk dat Hedda niet meer is dan een facade van de heidense myte. Anderzijds: het eerste deel van de naam Tesman betekent "piemeltje" en is ook terug te vinden in een uitdrukking die iemand aanduidt als zacht, zwak en laf. Misschien zag Ibsen Tesman dus als het tegendeel van de wereldveroveraar Christus. Zo gelezen zou het stuk dan een sarkastische parodie zijn, waarin Ibsen zijn eigen theorieën onderuit haalt en impliciet stelt dat de krachten die het Derde Rijk zullen bepalen verloederd zijn.

Of Woudstra de neerslag van dit alles in de voorsteleng voelbaar wil maken, blijft een vraag. Maar hoe dan ook is het een aardige speculatie.

(Wim van Gansbeke in *De Morgen*, 08.10.83)

* Hedda Gabler's marriage represents a protection against intimacy and sexuality [...] Ibsen explained that he chose to call his protagonist Hedda Gavler and not Hedda Tesman because she "is to be regarded as his father's daughter than as her husband's wife".

(Ellen Hartmann, "Ibsen's motherless women")

* Hedda Gabler is the Hamlet of Ibsen criticism, encouraging a mass of commentary eager to explain, excoriate or exculpate the heroine. This is an agreeable hobby, often pursued with little attention to the nature of the play itself as a work of art. Ibsen bears some responsibility for this because of the vividness and substantiality of his fictional world and its cast of characters. And none of his invented characters has possessed the modern imagination more than Hedda Gabler. ... Hedda Gabler is likely to strike readers and viewers as the Ibsen play that most reflects our modern world.

(Brian Johnston, "Art and Argument in Hedda Gabler")

* you could say that General Gabler's daughter is very much restrained by the 19th century conventions that she has inherited. There's a history, there's a past. There are ghosts inside of her. But there's also something inside of her that wants to be a rebel, that wants to be something other, to live a life. What, though, are her options as a woman in that society? Just look at those three men in her life. She says she danced herself still. She felt empty; she decided spontaneously, impulsively to marry boring Tesman and live in this grand villa, but she really didn't want to live there. She acknowledges she can't control herself, yet she longs to control someone else's destiny. That would be much more problematic in the 1890's than it is now for a woman. How could you control your own destiny, when those social conventions were so constraining?
(Patricia Denison)

* The concept of individual freedom seriously entered the scene with the French Revolution. Every individual should be free to develop, to express longings and desires, to enter the unknown and to be independent of other people's will and demands. Rather death than slavery. People should choose their lives; that was the ideal. In Ibsen's plays, Hedda kills herself, while Ellida in "The Lady from the Sea" stays with her husband.

Every individual belongs in a context; a family, a clan, an environment and a society. Every individual has obligations. An individual's choice of freedom may be costly for his or her closest family. A person who seeks freedom does not automatically find happiness. Choosing always means deselecting something or someone that is also valuable. If adults with responsibility for a family give priority to their own freedom, problems will necessarily arise, not least for the others.

In individualistic societies there are many complicated lives. The complications in traditional western societies in Ibsen's time, or in the societies of today that are controlled by religious leaders, are not necessarily more numerous, they are just different. The individual faces complex choices in every society.

In the long run, wanting to live as a free but self-centred individual with no obligations means losing rights and losing meaning in life. For a person, duties and rights are always interconnected. In everyday life, the duties often come first. For the person, the duties to close friends and relatives may increase the feeling of freedom rather than diminish it. Hedda and Ellida made very different choices, the first as an individual, the second as a person.

(Nina Karin Monsen, auteur en filosofe, in: "To be a poet is to see. Ibsen in our time")

* Hedda Gabler är en av teaterhistoriens mest omdiskuterade roller. Å ena sidan elak och manipulativ, å andra sidan ett uttryck för en maktlös människa utan möjlighet att påverka sitt liv.

(website Dramaten)

[H. G. is een van de meest bediscussieerde rollen uit de theatergeschiedenis. Aan de ene kant is ze gemeen en manipulatief, aan de andere kant een machteloze mens die niet in staat is haar leven te beïnvloeden]

* Hedda Gabler is geen stuk over de sociale middenklasse in de negentiende eeuw, geen stuk over conflicten tussen man en vrouw, maar een existentialistisch toneelstuk, een onsympathieke zoektocht naar de betekenis van het leven, naar de waarheid.
(Ivo van Hove, 2004)

Een uitgebreide versie van de eigenzinnige interpretatie van Ivo van Hove is te vinden op:

<http://www.toneelgroepamsterdam.nl/default.asp?path=3axs7rdg7d>

* Hedda Gabler is een van die machtige vrouwenrollen uit de theatergeschiedenis. Ze is een vrouw om te aanbidden, die groots en meeslepend wil leven, die haar organen voelt trillen en haar huid voelt jeuken. En toch stapt ze haar ongeluk in door met Jurgen te leven. Ze wou in dat huis wonen, en daaruit volgde een verloving en daaruit een huwelijk. "Zoals je valt" zegt ze. Had ze dat echt niet kunnen voorspellen? Hedda is blind geweest, maar in dit stuk begint ze te zien.

(Geert Sels over de opvoering door Toneelgroep Amsterdam)

* De Noorse psycholoog Arne Duve noemde het stuk "een zelfportret van de schrijver en diens beklemmende emotionele leven". (uit de programmabrochure van Toneelgroep Amsterdam)

* Her colossal egotism, her lack of self-knowledge, render her search for fulfilment but a succession of futile blunders which culminate in the supreme futility of death. Like Peer Gynt she is fit only for the ladle of the button-moulder: she fails to realize a capacity either for great good or great evil. (geciteerd in Keith Sagar, "Which Hedda Gabler?"; zie: <http://ebookbrowse.com/ibsenhedda-doc-d19961120>)

Eddy Waumans